

wege. We gaan nu langs de grens van hei en hakhout westwaarts, steken schuin den Oud-Naarderweg over en een aardig hol wegje in.

Tapuiten en klauwieren, dop- en struikhei, berken met bladeren aangevreten door behangersbijen of larven van bladwespen, graafwespen aan den arbeid, geven ons voldoende afleiding op de heide.

In 't wegje groeien varens en hengel, zandklokjes, waarop 's avonds de blauwtjes gaan schuilen en andere klokjes met bijtjes als logeergasten, in overvloed.

Weldra komen we aan den Heetweg, die zijn naam, in den zomer althans, met eere draagt. Ge ziet het dorpstorentje aan 't eind van den weg en zonder het horloge te raadplegen, bemerk ik, op dit punt ingelicht door de Erfgooiers, dat het middag d. i. 12 uur is, want de zon schijnt op de klankborden, die gedeeltelijk uit den toren steken.

Ik hoop, dat mijn gezelschap landelijk genoeg is, om op den middag het middagmaal te gebruiken. Er kan zoo ge-

voegelijk een paar uur rust volgen en daarna onderneemt het dan een nieuwen tocht.

Ik durf echter van de Levende Natuur geen plaats meer vergen om meerdere uitstapjes te beschrijven en weet geen beter raad dan hierbij te voegen een schetskaartje van de omgeving, waarop ik door Romeinsche cijfers aangegeven heb een vijftal tochtjes van niet te groote lengte. Voor liefhebbers van planten is vooral aan te bevelen de lage heide tusschen Laren en Blaricum langs de Melkstraat; blauwe gentianen en orchideeën... neen, ik vertel er niet meer van. Gaat zelf maar kijken.

Als het reproduceeren van 't spatwerk naar wensch gaat, kunt ge daardoor al eenigermate op de hoogte komen van 't natuurschoon dat er te genieten is, maar staartmeezen-families en zwermen kneutjes bijvoorbeeld, die spat je niet, dat snapt elk.

Amsterdam.

J. POSTMA.

NATUURGENOT.

Vervolg van blz. 17.

Bittervoorns, kleine modderkruipers en botjes, *Pleurocetes flesus* L., kan men door de deining van de voorbijvarende stoombootjes dikwijls met de hand grijpen.

De mossels *anadonta* en *unio* liggen hier als het water beneden peil is, bij warme dagen in de droge slooten met hun schelpen geopend. De kleine en vooral de groote watersalamander is hier zeer algemeen. Wie goudhaantjes, *Chrysomelidae*, verlangt, vindt hier zijn gading. Ze komen jaarlijks talrijk voor, maar om ze machtig te worden, moet men de breede slooten over.

Men kan hier van de schooljeugd gedurende de maanden Mei en Juni voor weinige centen honderden exemplaren verkrijgen en dan heeft men nog zevenvlekjes en ook wel er tusschen *Hoplia pratincta* L., hier kapoenen genoemd, op de koop toe. Hun voedsel *Lamium album* en *purpureum* L. is overal langs dijken en wegen voorhanden.

Nu en dan zullen wij den straatweg rechts van ons laten en terloops de vele hier voorkomende plassen bezoeken.

Meestal zijn dit plasjes, zooals men ze zien kan, vanuit de coupé op de lijn Schiedam—Delft. Hier worden het spoor-gaten genoemd. De plassen, die ik bedoel en onder den naam Akkerdijsche plassen bekend zijn, zijn niet vanaf de spoorlijn te zien, doch liggen geheel beschut tusschen struik-en boomgewas.

De weg, die wij thans bewandelen en de gansche omgeving met plas en bosch was voorheen de heerlijkheid van Klaas van Ruiven.

Deze plassen kunnen niet bezocht worden zonder toestemming van den jager Hofland, die er over gesteld is. In eigendom behoort het terrein aan de familie Seurmondt.

Hofland is uitmuntend op de hoogte met wat er in zijne omgeving voorkomt. Hij kent alle daar voorkomende vogels: de eenden en duikers, de rietzangers tot de snor, en de nog kleinere moerasrallen, *Ortygometra*.

Vraagt men hem naar baardmannetjes, dan is 't antwoord, die heb ik bij honderden op de plassen bij Wollefope (Prins Alexander polder) gevangen, wij verkochten ze op de markt te Rotterdam à 35 cent per stuk.

Hier heeft Hofland weinig baardmannetjes gezien en die in 't voorjaar hier de plassen bezoeken, zijn weder spoedig vertrokken.

Het is wel jammer, dat er vroeger zoo weinig notitie van deze vogels genomen is. De beschrijving van nestbouw is dan ook nog zoo vaag.

Somtijds (in den trektijd) ziet de jager wel eens eenige kwakken.

De ijsvogel broedt hier ook, maar Hofland heeft het nest nog niet kunnen vinden, wel vaak een of twee uitgevlogen jongen zien voederen. Jonge ijsvogels, die hun nest reeds verlaten hadden, heb ik verleden jaar daar zelf gezien, ze waren aan hunne spreekwachtige, langgerekte geluiden dadelijk herkenbaar.

Dikwijls heb ik hier met Hofland de boschjes doorkruist om nesten van kleine vogels te vinden.

Hij geeft, zegt hij, weinig om dat kleine goedje, alleen die, waar hij iets aan heeft, zooals bijna uitgevlogen woud-duiven zijn van zijn gading. De vogels, die het hem lastig maken, zooals kraaien, eksters en vooral koeten, de laatsten vechten gedurig met de eenden en reigers, halen de jonge eendjes (pijlen) weg, krijgen spoedig den kogel. En dan de musschen, de *Passer domesticus* L. Die kunnen voor menschen en haar medebroeders het wat lastig maken. Het was wel wenschelijk, dat daar eens een epidemie onder gebracht kon worden, want wij kunnen er best driekwart van missen.

Als het mijn doel was een halven dag op kleine zangers uit te gaan, nam ik steeds den jongsten zoon van Hofland mede, die de nesten alle op een prik weet.

Het eerste gingen we dan naar de boschrietzangers. Die nesten lagen het meest in kleeftkruid, dat als geslingerd lag tusschen groote brandnetel en struikgewas. Van hier zijn mij ook vier jonge nachtegaal-rietzangers ggebracht. Het nest van deze heb ik nog niet gezien.

Hier in de lage knotwilgen broeden eenige paartjes *Parus palustris* L. Ik houd het er voor, dat deze laatste na Nozeman's tijd, zeldzamer zijn geworden.

't Is wel vreemd, dat Nozeman en Sepp op plaat 25 *Parus*

Hammenpoort.

ater en palustris voor één soort verslijten; beide zijn toch in kleur en levenswijze zoo verschillend.

Men moet dit echter onzen baanbrekers vergeven. Was het niet moeilijk de vogels uit de musea en door overlevering te beschrijven? Hoe omslachtig is het thans nog niet, om uit iedere soort winter-zomer overgangskleed of ♂ en ♀ te herkennen. Dat er dan wel eens eene verwarring of een misverstand in voor kan komen, is licht te begrijpen. Wie weet, hoeveel exoten er nog op heden zijn, die als soorten worden beschreven en later als een van beide sexen erkend zullen worden.

't Is zeker, dat wanneer de gezichtspunten geopend zijn, er gemakkelijk op door gewerkt kan worden.

Groote karekieten komen hier niet zooveel voor, als op de verder langs den weg gelegen Zestienhovensche plassen achter Leeuwenhof.

De reden hiervan moet hierin gezocht worden, dat deze haar nest maken in vrijstaand riet, *Phragmites communis*.

Op reeds genoemde Ak. plassen staat het riet uitsluitend onder en langs wilgen en elzen, terwijl het op Zestienhoven aan de plaskanten tegen het weiland groeit, dus vrijstaand is. Het is zeker, dat hij, die de plassen veel bezoekt, het aantal groote karekieten na kan gaan. Niet gestoord, blijven zij altijd in de buurt van hun nest, en de paren zijn altijd ver van elkander verwijderd.

Hier langs den weg liggen groot en klein 10 plassen, welke gezamenlijk ± 50 H.A. groot zijn en waarop jaarlijks 30 à 35 paar groote karekieten voorkomen.

Hier in de buurt is een boerderij, waar een paar eksters jaarlijks hun nest maken. Zij worden niet gestoord, maar wat vreemd klinkt, er worden eieren van gegaard. Bij het wegnemen van telkens het tweede ei, blijven zij van 14 tot 16 stuks leggen, zoeken daarna geen andere broedplaats meer, maar blijven in de buurt zwerven.

De eksters bouwen hun nest niet altijd in hooge boomen, doch soms slechts drie meter van den grond.

Om nog iets bij te voegen voor de verzamelaars van eierschalen, zoo kan men van verscheidene vogelsoorten een à twee of meer eieren uit het nest nemen, maar men zorgte altijd, dat men nooit de laatste wegneme, b.v. van een paartje, dat geregeld vijf eieren legt, kan men het derde en na eenige dagen het vierde ei wegnemen. Ja, bij waterhoentjes en koeten kan men dat bij bovenstaand overleg tot 20 eieren brengen; de oudste eieren liggen in het midden.

Bij zvlk eene behandeling komt het gewone getal toch vol. Men zorgte er voor, dat wanneer het getal eieren er is en ze eenige dagen bebroed zijn, er niet meer af te nemen, want dan zou het nest verlaten worden.

De meeste visschers van hier, die ook te gelijk echte eierzoekeers zijn, maken na eenige meerkoet- of waterhoender-eieren uit het nest genomen te hebben, een weinig opening of wat wanorde in het nest, dit is zeggen, de visschers, om de vogels in de meening te brengen, dat de eieren er zijn doorgevallen. Wel maken de vogels het spoedig weder dicht, maar eigenlijk is dit gepeuter volstrekt niet noodig.

Het waterhoentje maakt zijn nest niet altijd in riet of lischdodde, maar ook wel in een eendekorf of boven het water goeiende oude knotwilg.

De op andere plassen weinig voorkomende woudaapjes *Ardetta minuta* L. zijn hier algemeen.

Ter gelegener tijd hoop ik van deze vogels een en ander mede te deelen en daarbij foto van nest met jongen of eieren te geven.

Voor reizigers leiden zij een geheimzinnig leven, overdag ziet men hen weinig. Ze broeden vaak daar, waar men ze in 't geheel niet zou verwachten en maken buiten hun nest z.g. speelnesten.

Andere, zooals roode reigers en roerdompen, worden 's winters wel gezien, doch in den zomer komen zij hoogst zelden voor.

Witte kwikstaarten, graspiepers, genoemde grasmusschen en boschzangers, geel en riet gorzen broeden hier talrijk.

Dikwijls met het baanbreken door het meergenoemde hooge groen worden vaak nesten van besch- en rietzangers, winterkoning of rietgorzen vernield.

Doar de plassen afgelegen liggen en door bijna niemand worden bezocht, heeft meergenoemde Holland's winters veel last van bunsings.

Otters zijn hier lang niet zeldzaam, in de boschjes ziet men vaak de door hem uitgekrabde gaten. Soms tijds zijn de eenden door hen aangebeten, doch dit geschiedt slechts uit speelscheid.

Voor de bloemenliefhebber is hier niets bijzonders, een ondiepe plas geheel bedekt met witte plomp, een strook wollegras *Eriophorum angustifolium* Rth., langs weilanden zwanenbloem, *Sparganium ramosum* en simplex. Huds. In

Begin straatweg.

de lage gedeelten eenige *Orchis morio* L. en *Drósera rotundifolia* L.

Hier en daar in stille hoeken en op geschikte plaatsen heb ik voor twee jaren eenige rozetten *Trapa natans* L. en langs een slootkant een uitlooper *Cálá palustris* L. neergelegd. De *Cálá* heeft gevat, maar van de *Trapa* heb ik later niets meer gezien.

Waterplanten schijnen niet overal te willen, hoe men het ook in de hand wil werken.

Zelfs gewone soorten zijn soms plaatselijk, hier bijvoorbeeld komen weinig of geen scheeren voor, terwijl onder Boskoop de slooten er mee bedekt zijn, ook gewoon blaasjeskruid is hier niet bekend.

Op andere plaatsen geen waterviolieren en hier zijn eenige slooten er mede overdekt.

Zeër algemeen zijn hier vier soorten fonteinkruiden *Potamogeton mucronatus* Schrad. *natans*, *crispus*, *pusillus* L.

Wij zullen thans onze plassen verlaten, doch niet door het reeds bovengenoemde van Ruivensland, maar door den naastbij gelegen weg in te slaan. We laten dan den straatweg een half uur gaans rechts van ons liggen. Hier is toch alles weiland.

Vanaf de plassen tot den straatweg worden wij gedurig achtervolgd door grutto's en tureluurs, die geen eind maken aan hun tu, tu, en dat langere gruto, gruto, gruto.

In de omliggende polders zijn grutto's *Lim. limosa* L. en tureluurs *Tot. calidris* Becht. zeer algemeen. Daar de polders hier alle verdeeld zijn door slooten en de tijd van het grasmaaien aankomt, wanneer de jonge grutto's nog niet kunnen vliegen, zijn de jongen eenige dagen aan vele gevaren blootgesteld, want de naastbijliggende weilanden worden door het vele vee zeer kaal gehouden.

In Engeland zijn sinds 1847 geen grutto's eieren meer gevonden, en de vogels komen daar thans alleen op den trek voor (R. B. Sharpe B. of Gr. Br. V. 315). De voor hun geschikte plaatsen nagaande, zou ik wel denken, dat Nederland het brandpunt voor de grutto's is.

We komen nu weder op den straatweg uit ongeveer bij Hôtel de Zucht. Van hier kan men per Delftsche bootje »Raaderij de Schie« om de twee uur heelslag naar Rotterdam, om de twee uur halfslag naar Delft. Even buiten de Zucht zien wij de groote buitenplaats De Tempel voor ons. Bij het naderen merken wij al spoedig een colonie roeken op, terwijl een ooievaarsnest vlak aan den weg zichtbaar is. Jaarlijks trachten reigers en schollevaars aan de afgelegen achterzijde van De Tempel een colonie te stichten. Nauwelijks zijn evenwel hunne nesten gereed, of de tuinbaas laat alles weder verwijderen. Dan zoeken de reigers hun toevlucht weder bij de Rotterdamsche Diergaarde, waar eene colonie van 40 à 50 paar broedt. Door het toenemen zal spoedig beperking moeten geschieden, ze willen zich door de gansche tuin vestigen.

Waar de schollevaars blijven, is mij onbekend. Ik weet in Z. Holland geen broedplaats van laatstgenoemde.

Daar deze buitenplaats geheel tusschen weiland ligt, was het voor mij altijd aangenaam, het af- en aanvliegen der vogels gade te slaan. Vooral in trektijden kan men er zeker van zijn, dat zulke plaatsen als z.g. stations worden beschouwd. Ik heb dan ook in voor- en najaar hier dikwijls soorten gezien, welke in deze streken gedurende den zomer nooit voorkomen. Niet zelden bezoeken deze plaats gedurende het najaar talrijke scharen gaaien, terwijl ook kleine koppels bonte spechten niet zeldzaam zijn.

Wie het museum in de Rotterdamsche Diergaarde bezoekt, zal daar de collectie vogels zien, welke voor het grootste gedeelte van hier afkomstig zijn. Ik zou er wel een lijst van kunnen opmaken, maar het zijn alle bekende

soorten. Alleen als zeldzaam is van hier de *Lanius minor*. Gmel. kleine klauwier.

Wie lust heeft hier op een schoonen zomermorgen het leven der vogels gade te slaan, neme voor eenige uren zijn zitplaats niet vóór aan den weg, maar achter. De Tempel in van af den straatweg loopen wij door, tot wij een molen voor ons zien. Naast den molen is een weg, welken wij inslaan en die ons van zelf naar het doel geleidt.

Hier aan de achterzijde is het stil en wij worden door niemand bemerkt. De liefhebber van visschen kan hier tevens baarzen. Niet zelden ziet men hier de ijsvogel. Zij die deze plek eens bezocht hebben en de vogelgeluiden kennen, zullen hun bezoek zeker herhalen.

Nog weet ik hier eene plek, waar altijd veel vogels voorkomen. Men moet dan aan de Zucht overvaren, waar naast de boerderij Vijver-Schie een bosch ligt met in het midden eene breede sloot.

Het bosch bestaat uit hoog opgaande iepen, eschdoorn en wilgen, waaronder dicht struikgewas.

Daar ik nooit aan de eigenaars wil vragen, om in het bosch te mogen, kroop ik steeds onder de hooge doornen-heggen door, niemand heeft mij ooit opgemerkt. Al dat vragen maakt maar verplichting.

Wie vogels wil zien, neme weinig of geen vrienden mee, maar ga er alleen op uit en neme plaats tusschen het dichtste struikgewas.

Om de vogels in hun doen en laten gade te slaan, zijn de Engelschen zeer practisch. Zij hebben een grasgroen gekleurd laken bij zich, waarmede zij zich bedekken. Op deze manier worden de vogels ook door hen gekiekt.

Even voorbij de plaats »De Tempel« ligt de vroeger zoo bekende plaats Leeuwenhof. Thans is zij nog slechts voor de eene helft buitenplaats en voor de andere helft boerderij.

Ik wil aannemen, dat hier voor genoemd buiten de oudste boomen van den weg staan. Feitelijk kan men ze geen boomen meer noemen. Voor ruim twee eeuwen was dit een doornenheg, waartusschen iepentakken stonden, welke jaren lang gelijk met de heg gesnoeid werden. Later liet men de iepen doorgroeien en zijn het aldus onregelmatige knoestige stronken geworden. Zie tekening.

Achter Leeuwenhof liggen groote plassen breed begroeid met riet, *Paragmites communis* Trin, en hier en daar als bedekt met witte en gele plomp en fonteinkruiden.

Nu en dan broeden hier zwarte sterntjes. Van hier zijn mij voor hier zeldzaam voorkomende vogels gebracht o.a. een ♂ roodhals fuut, *Colymbus griseigena* Bod. en een ♂ bruine zee-eend *Oidemia fusca* L. Verder drie jaar geleden een bijna volwassen geoorde fuut *Col. nigricollis* Brehm, welke ik levend aan de Rotterdamsche diergaarde ten geschenke gaf, thans aldaar in het museum.

Hier komen niet zelden porceleintjes en kwartelkoningen voor. Van laatstgenoemde bracht men mij verschenen jaar zeven eieren. Het is jammer dat men thans bij de plassen roeiboortjes is gaan verhuren; de schooljeugd vernietigt soms zooveel moois.

Aan de in het wild groeiende, de voor hier weinig voorkomende planten, is de gansche weg zeer schaars. Wel treft men nu en dan eenige hei- of duinplanten aan. Deze vindt men bij de losplaatsen van zand, koolasch of stroo, zooals *Juncus bufonius* en *capitatus*, *Vicia villosa*, *Eryngium maritimum* L., en niet zelden op koolaschhoopen *Hyoscyamus niger* L. bilzenkruid.

Hiermede zullen wij ons tevreden stellen. Wie naar buiten wandelt, om rond te zien naar dieren en planten, en mijn weg volgen wil, moet niet tegen een weinig vermoeienis en wat ontbering opzien. Ik ben overtuigd, dat hij er later geen spijt van zal hebben.

Verder zal ieder opmerken, dat zelfs hier, op kleine afstanden, elke streek haar eigen fauna en flora heeft en dat alles geheel leeft naar omstandigheden. Hier in de sloot heeft het riet de overhand gekregen, dus moeten de fonteinkruiden, plomp, enz. wijken. Daar kunnen door den hoogen waterstand de iepen, eschdoorn en elzen het niet langer uithouden; door menschenhanden wordt weder een plas drooggelegd, ginds worden uitgravingen gedaan voor het aanleggen van een spoordijk, enz.

Voor al bij groote steden, die zich door handel en nijverheid zoo snel uitbreidden werden gansche polders met plas en bosch aangekocht, om ze later in stoffige singels en smalle straten te herschapen.

Wie voor 30 à 35 jaren Rotterdam kende, denke slechts aan het boschrijke Kralingen, aan Bergweg, Walenburg en vooral aan de aaneenschakeling van groote plassen destijds gelegen tusschen Gouda en Overschie. Volgens den 91-jarigen C. Dullart, oud-visscher en jager der bovengenoemde plassen, broedden jaarlijks alhier honderden lepelaars, kwakken, roode reigers, etc. Zie ook Schlegel tafereel XVI en XVII. Broedplaatsen van Kwakken zijn in Nederland niet meer bekend. Ook de broedplaatsen van roode reigers en roerdampen zijn thans zeer enkel. Het common in Holland der oude Engelsche schrijvers is voorbij. Genoemde visscher Dullart heeft mij er op gewezen, dat een gedeelte van de grootste plas waar 't bekende schollevaarseiland en het rietland in lag, best de kosten had kunnen dekken, wanneer dat gedeelte voor een klein gedeelte omdijkt had geworden. Volgens visscher Dullart had het droogleggen der omliggende plassen niet gehinderd: de meeste reigerachtige vogels zochten toch hun voedsel op de slikken aan de Maas en Lek. Destijds op de markt te Rotterdam verkreeg men goede prijzen voor jonge reigers en kwakken, en veel bracht op de verkoop van riet en hakhout en niet minder de visscherij. Ook de verkoop van jonge lepelaars, die geregeld f 2.50 per stuk opbrengen, had dan door kunnen gaan, en er had met weinig kosten een kooi geplaatst kunnen worden om het gewone wild weg te vangen, alles natuurlijk met goed overleg en bij aanstelling van een Wärter.

Maar zooals het gewoonlijk gaat, de een voor de andere plas moest er aan gelooven en de eenige die er thans nog zijn (Kralingsche en Bergsche plas) zijn voor waterberging en sport.

Hoe vaak leert men niet tengevolge van bovengenoemde oorzaken, dat groote vogelcolonies zich moeten verplaatsen: alles is afhankelijk van den bodem, van de planten en van de bewoners, met wie de vogels in gemeenschap leven.

Delft.

H. A. VAN DAM.

DE WILGENHOUTRUPS.

Vlak aan den zuidelijken grens der stad slingert een smal paadje, langs een sloot met veel wilgen. Aan den eenen kant grijnzen de „holoogige huizenblokken“, aan den anderen kant strekken zich tot aan den horizon de weilanden uit. De iepen langs den Amstel zijn ver te volgen, zelfs tot waar 't torentje van Ouderkerk even uit 't groen piekt. Dat was een plekje voor ons, dat laantje. Geen 10 minuten van huis was 't en zoowel 's zomermorgens heel vroeg als des avonds, waren we in de Tolstraat te vinden.

Als de insectenjacht door den invallenden schemer niets meer opleverde, kropen wij door een dichte meidoornheg,

Het laantje aan de Tolstraat.

en kwamen dan op een welig begroeid weiland met boter-, scherm- en koekoeksbloemen. Een groote forsche wilg helde er over de sloot en zijn dikke takken boden ons menigmaal een prettig zitje. We hadden een eenvoudige flageolet en die kon heel aardig klinken over 't stille, donkere weiland met z'n bloemplekken en de geurende meidoornheg. Weggejaagd werden we nooit, zelfs als we 's winters de wilgen aan een tamelijk hardhandig onderzoek onderwierpen, werden we nooit gestoord. Integendeel, toen ik 't eens in m'n hoofd kreeg om een oude rotte wilg te vellen die door Cossus tot een buizencombinatie was omgewerkt, kreeg ik 't gedaan dat een paar „Tolstraters“ met een bijl gewapend megingen. De verwoestingen die de Wilgenhoutrups daar aanrichtte waren ontzettend. Alle wilgen waren aangetast en je kon Cossus duidelijk ruiken als je de aangetaste boomen passeerde. Het is een zuurachtig luchtje dat je dan in den neus komt, volgens Snellen v. Vollenhoven moet het sterke overeenkomst hebben met houtazijn. Nu heb ik nog nooit houtazijn geroken en kan daarover dus niet oordeelen.

Wanneer we zoo'n wilg velden, kwam er wat voor den